

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย
Suan Sunandha Academic & Research Review

เรือนพื้นถิ่นไท-ยวนราชบุรี

: กรณีศึกษา ไท-ยวนคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

สุรียันต์ จันทร์สว่าง¹ เกรียงไกร เกิดศิริ²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร^{1,2}

E-mail: Suriyun.ch@ssru.ac.th¹

Received 15 Apr 2022

Revised 25 May 2022

Accepted 30 Jun 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรี โดยกรอบงานวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท-ยวนที่อยู่ในเขตพื้นที่ ในกรอบแนวคิดทาง “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Ethnic Identity) พบว่าการยอมรับกันของผู้คนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมของตนเองต่างมีการยอมรับซึ่งกันและกันมีความเป็น “พหุวัฒนธรรม” (Cultural Pluralism) การตั้งถิ่นฐานและปลูกเรือนมีการหยิบยืม ผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่เดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยสามารถอธิบายได้ใน 2 ระดับคือ ระดับชุมชนและระดับเรือน

ระดับชุมชน ชุมชนคูบัวเป็นกลุ่มวัฒนธรรมแบบรวม มีการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อในระดับภายในเรือนไปจนถึงระดับชุมชน ในระดับเรือนมีการตั้งหิ้งพระเคารพบูชาเพื่อเป็นศูนย์กลางของจิตใจของผู้อาศัยในเรือน ในระดับเมืองที่พบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่อำเภอเมืองที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไท-ยวนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง คือ พระพุทธรูปประจำเมือง

ระดับเรือน อัตลักษณ์รูปแบบการวางผัง สร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ที่สำคัญของเรือนอาศัย แสดงออกถึงพื้นที่นี้ผ่านทาง “ห้องนอน” หรือที่เรียกว่า “ในเฮือน” ภายใต้บริบทการวางเรือนหรือทิศทางเรือนที่แตกต่าง รูปแบบเรือนนำรูปแบบเรือนภาคกลางเป็นต้นแบบในการสร้างอัตลักษณ์ มีการปรับรูปแบบของต้นแบบที่นำมาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง สัดส่วนเรือนคล้ายกับเรือนภาคกลาง แต่ลดสัดส่วนของตัวเรือนรูปทรงหลังคาเรียบคู่คล้ายกับเรือนภาคเหนือ

คำสำคัญ : เรือนพื้นถิ่น, เรือนไท-ยวนคูบัว, ราชบุรี

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

Verneular House Tai Yuan Ratchaburi : A Case Study Thai Yuan Khu Bua Ratchaburi

Suriyan Chansawang¹ Kreangkria Kirdsiri²

Faculty of Architecture, Silpakorn University^{1,2}

E-mail: Suriyun.ch@ssru.ac.th¹

Abstract

This research aims to study changes of Tai Yuan ethnic group in Ratchaburi. Research framework therefore focuses on studying the changes of the Tai-Yuan group in the area, with "Ethnic identity" conceptual framework. The research found that coexistence of different ethnic groups has cultural transmission. Consequently, cultural pluralism presents acceptance between people. Setting up houses and planning had been gradually blended and adopted to main local tradition, culture and original style of the area. This stage can be explained in 2 levels, namely, community level and residential level.

Community level- Khu Bua community is a collective cultural group with a mix of beliefs at residential level and community level. To begin with Buddha altars are as a center of inhabitants' minds. Furthermore, Buddha image is significant spiritual value of city in community level.

Residential level - The identity of Tai-Yuan Ku Bua vernacular houses, layout and style are explained by creating important spatial symbols of the house through "bedroom", also known as "Nai Huen". Although houses adopt central region style as to create identity, their orientation are different from the originality. Finally, there is an adaptation towards local culture. Proportion of houses is similar to central region vernacular style in smaller scale

Keywords: Vernacular house, Tai yuan khu Bua house, Ratchaburi.

บทนำ

“วิถีวัฒนธรรม (Living Culture)” เป็นสิ่งที่มีพลวัต (Dynamic) มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งทำให้เกิดสิ่งใหม่ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอาจต้องถูกทับซ้อนด้วยแนวคิด รูปแบบวิธีการ ความเชื่อและเทคโนโลยีที่ผุดเกิดขึ้นมาใหม่ ๆ การดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลง อารยธรรม

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

เกิดรูปแบบการเป็นสังคมและพัฒนาตัวเองตามลำดับมีวัฒนธรรมเกิดขึ้นและใช้ปฏิบัติกันเรื่อยมา และทุกสิ่งในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดอยู่กับที่โดยแท้จริงตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ อันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์ (Athikhomnantha, 1988) วัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มีความ “พลวัต” (Dynamic) ที่มีความเคลื่อนไหว มีการปรับตัวให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทในแต่ละช่วงเวลา วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การแช่แข็ง หรือยึดติดตายตัว (Kirdsiri, 2008)

กลุ่มชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ย้ายถิ่นฐานด้วยสาเหตุด้วยหลากหลายต่างกันทั้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพราะต้องการหาพื้นที่อุดมสมบูรณ์เพื่อทำกิน เข้ามาด้วยเพราะศึกสงครามหลายช่วงเวลาซึ่งมีทั้งการเคลื่อนย้ายถาวรเข้ามา และการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกในการศึกสงครามหลายครั้งหลายครา มาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (Panin, 2003; Panin, 2017) กลุ่มไท-ยวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลายกลุ่มชาติพันธุ์เขตทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งมีประวัติศาสตร์และการดำรงชีวิตกันมาแต่โบราณ ชาวไท-ยวนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแคว้นแคว้นต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ล้านนาไทย” (Chotisirat, 2018) มีรูปแบบวิถีชีวิตในการอยู่อาศัยมาเป็นแบบแผนและลักษณะเฉพาะของตัวเองตามข้อจำกัดและบริบทแวดล้อมในเขตทางตอนเหนือของประเทศไทย

กลุ่มไท-ยวนได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปในพื้นที่ต่าง ๆ หลายครั้ง จากการกวาดต้อนของสงครามตามเงื่อนไขของการเคลื่อนย้ายตั้งถิ่นฐาน กลุ่มไท-ยวนที่ปรากฏข้อมูลหลักฐานชัดเจนถึงการอพยพเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ที่ได้ทำสงครามกับหัวเมืองต่างๆ ในเขตภาคเหนือและได้มีการกวาดต้อนกลุ่มคนไท-ยวนที่เป็นเชลยศึกลงมาตั้งถิ่นฐานทางตอนกลางของประเทศไทย ซึ่งระหว่างทางได้มีการแยกย้ายตั้งถิ่นฐานกันอยู่ในหลาย ๆ แห่งในส่วนภาคกลางของประเทศไทย และมีบางส่วนได้มีการอพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี ชาวไท-ยวนในราชบุรีตั้งถิ่นฐาน ใช้พื้นที่ดินทำการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่าง ๆ โดยรอบเพื่อหาที่ทำกินเพิ่ม และมีกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ในการอยู่อาศัยสร้างบ้านเรือนนั้นชาวไท-ยวนมีรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเอง ความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่ที่กลุ่มไท-ยวนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน การนำองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ชาวไท-ยวนมีอยู่มาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ การสร้างเรือนอาศัยถือเป็นลักษณะที่สำคัญที่ชาวไท-ยวน มีรูปแบบและความเชื่อ ภูมิปัญญาของตัวเองมาประยุกต์ในการสร้างเรือนอาศัยในบริบทแวดล้อมใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากในหลาย ๆ อย่าง อาทิเช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัสดุ และภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ซึ่งชาวไท-ยวนจะต้องมีการนำองค์ประกอบเหล่านี้มาเป็นข้อจำกัดและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างให้มีความกลมกลืนกับบริบทแวดล้อมหลักของพื้นที่เดิมซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกัน

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนไทย-ยวนให้เข้ากับวัฒนธรรมพื้นถิ่นของพื้นที่หรืออาจจะเรียกว่า “วัฒนธรรมหลัก” (Dominant Culture) โดยมีความแตกต่างกัน มีการผสมผสานกันในรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบวิธีการดำรงชีวิต รวมถึงมีการถ่ายทอดความเป็นตัวเองไปสู่รูปแบบเรือนพื้นถิ่น จึงมีความน่าสนใจ การผสมผสานของวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ รวมไปถึงเรือนพื้นถิ่นที่ต้องมีการปรับให้เข้ากับบริบทของวัฒนธรรมโดยรอบ ชาวไทย-ยวนจากเชียงใหม่ที่โยกย้ายถิ่นฐาน มีกระบวนการปรับตัวให้อยู่อย่างกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม การที่กลุ่มชนต่าง ๆ เคลื่อนย้ายตัวเองไปในพื้นที่ใหม่ย่อมมีการนำวัฒนธรรมของตัวเองติดตัวไปด้วยเสมอ เรามักจะเรียกว่า “สัมภาระทางวัฒนธรรม” (Cultural Baggage) อรศิริ ปาณินท์ (Kirdsiri, 2008)(Panin, 2017) กล่าวว่า “กลุ่มชนเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางต่างก็ก่อร่างสร้างเรือนแบบเรือนชาวบ้านพื้นถิ่นทั่วไป และการสร้างที่อยู่อาศัยรูปลักษณะของเรือนไทยประเพณีเป็นต้นแบบตั้งนั้นจึงพบว่าเรือนพื้นถิ่นของเรือนอาศัยของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางเป็นเรือนไทยแบบประเพณี” จากข้อเสนอดังกล่าวทำให้เกิดข้อคำถามว่า กลุ่มไทย-ยวนในราชบุรีนั้น มีลักษณะการสร้างเรือนอาศัยเป็นไปตามข้อเสนอนี้อย่างไร จึงทำให้เกิดการสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรือนไทย-ยวนราชบุรีอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การอธิบายถึงความเป็น “อัตลักษณ์” (Identity) ของเรือนไทย-ยวนราชบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปลักษณะเรือนพักอาศัยของกลุ่มไทย-ยวนในพื้นที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ว่ามีลักษณะอย่างไร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนไทย-ยวนในภาคเหนือซึ่งเป็นดินแดนต้นทาง ว่าคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นั้น สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนไทย-ยวนในภาคเหนือหรือไม่ อย่างไร
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนไทยที่ซึ่งก่อสร้างแพร่หลายในจังหวัดราชบุรี ในฐานะเป็นวัฒนธรรมหลักและเจ้าของพื้นที่ เพื่อศึกษาว่าคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 นั้นมีความสอดคล้อง หรือแตกต่างกันอย่างไร ระบุวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้โดยระบุเป็นข้อ ๆ

กรอบการวิจัย

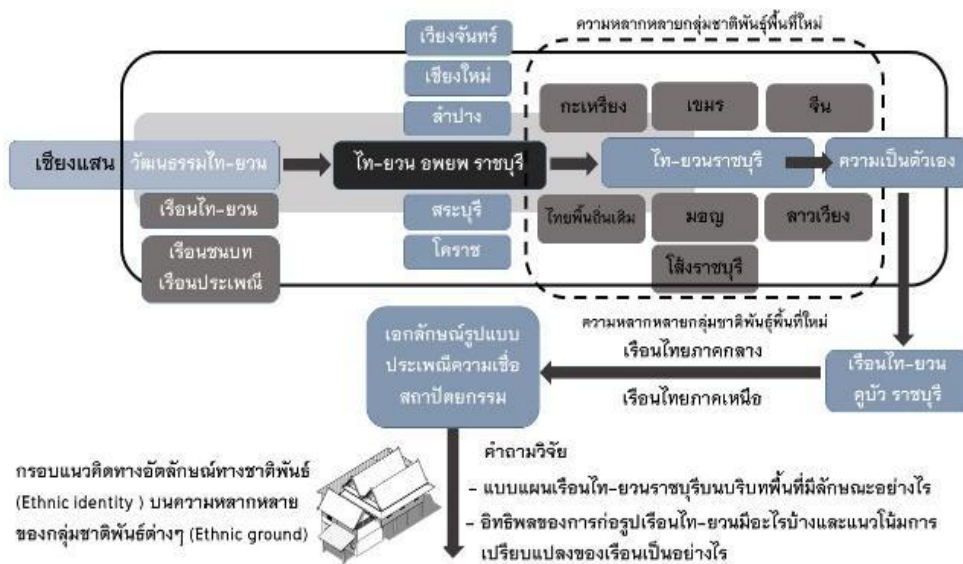
ในการวิจัยจึงได้ใช้การศึกษาแบบแผนการอยู่อาศัย ที่วางทางสถาปัตยกรรมที่ก่อรูปขึ้นมาจากการใช้สอยตลอดจนรูปทรงทางสถาปัตยกรรม ทั้งนี้ได้ใช้คู่เทียบกรณีศึกษาเพื่อการส่องทางและทำความเข้าใจถึงคุณลักษณะของเรือนไทย-ยวน ในชุมชนคูบัวราชบุรีคือการศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยของคนไทย-ยวน หรือคนเมืองที่มีการศึกษามาแล้วในพื้นที่ภาคเหนือ และการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ร่วมกันในพื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงคุณลักษณะและวิถีวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นผ่านการวางผัง ที่วางทางสถาปัตยกรรม และรูปทรงทางสถาปัตยกรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะใดยังคง

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

รักษาไว้ คุณลักษณะใดที่ผ่านกระบวนการเลือก รับ ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมใหม่ที่ตนเข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อมุ่งเน้นแสวงหาความรู้ เชิงประจักษ์จากแหล่งข้อมูล เพื่อนำชุดข้อมูลมาทำความเข้าใจ โดยเป็นการผสมผสานกันระหว่างการศึกษาเอกสาร (Document Research) และการศึกษาด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม (Fieldwork Study) เพื่อการสำรวจจริงวัดและบันทึกข้อมูล (Documentation and Survey) พร้อมการสังเกต (Observation) โดยจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant or non-participant) รวมไปถึงการสังเกตแบบมีระบบและไม่มีระบบ (Structure or Unstructured) นำชุดข้อมูลทั้งหมดมาทำประมวลและวิเคราะห์หาข้อสรุปเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ พื้นที่ศึกษา คือ เขตตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) โดยมีการเลือกสรรพื้นที่ทำการศึกษาเฉพาะเจาะจง โดยการศึกษาถึงพื้นที่ที่ยังคงมีความเด่นชัดในวัฒนธรรม ทำการศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์ทั้งทางกายภาพและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม นำเข้ากับพื้นที่ระบบวิเคราะห์เปรียบเทียบ ตามภาพที่ 1

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

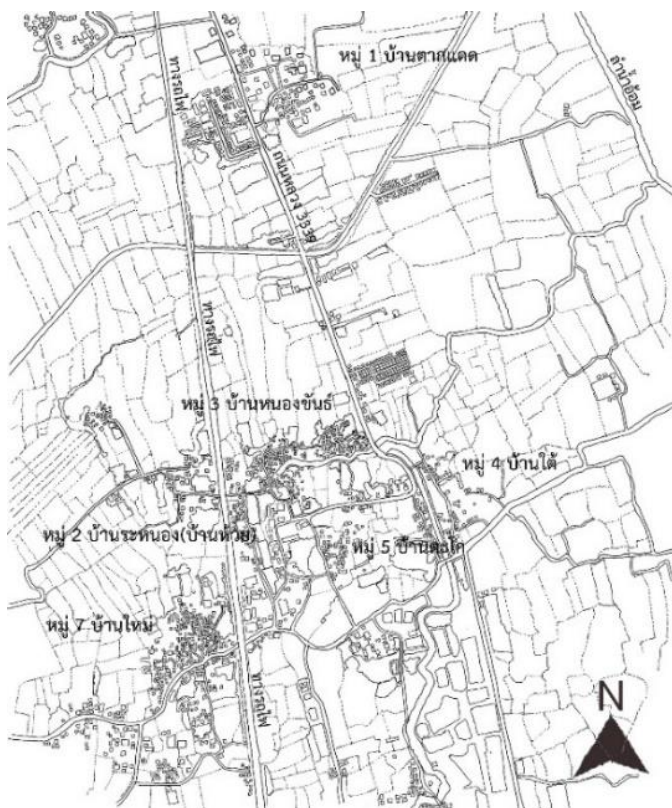
วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

ผลการวิจัย

จากเกณฑ์การคัดสรรกรณีศึกษาเพื่อดำเนินการศึกษาโดยการมีวิธีการคัดสรร 2 รูปแบบ คือ การบ่งชี้เงื่อนไขกรณีศึกษาโดยผู้วิจัยการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นและการจัดทำแผนที่ ร่วมกับการบ่งชี้โดยผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยที่ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาและหลักเกณฑ์ในการคัดสรรเงื่อนไขเพื่อเป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ซึ่งมีความเข้าใจและมีข้อมูลของพื้นที่อย่างลึกซึ้งช่วยผู้วิจัยบ่งชี้เพื่อคัดเลือกเงื่อนไขกรณีศึกษา ซึ่งจากกระบวนการบ่งชี้ข้างต้น ทำให้สามารถคัดสรรเงื่อนไขกรณีศึกษาได้ทั้งสิ้น 24 หลัง จากจำนวน 6 หมู่บ้าน ในตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ตามภาพที่ 2 จากการคัดสรรเงื่อนไขกรณีศึกษาได้ทั้งสิ้น 24 หลัง จากจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แยกกลุ่มเรือนวิเคราะห์เป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มเรือนที่ 1 จำนวน 19 หลังเป็นกลุ่มเรือนที่มีความเด่นชัดของลักษณะเรือนไท-ยวนคูบัว ราชบุรี

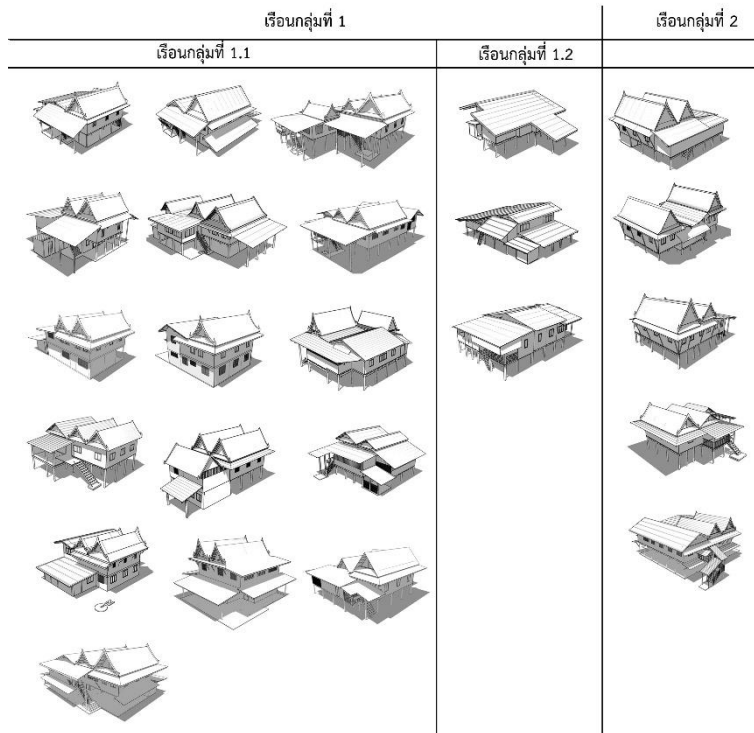
จากการศึกษา ได้จำแนกประเด็นในการทำความเข้าใจเรือนเพื่อนำมาสู่การศึกษาเปรียบเทียบ ความเหมือนและความแตกต่างของการจัดการพื้นที่ใช้สอย และการก่อรูปทรงของเรือน ดังประเด็นต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แผนที่แสดง 6 หมู่บ้านพื้นที่กรณีศึกษาในคูบัว

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

ภาพที่ 3 เรือนกรณีศึกษา 24 หลัง ที่มีความเด่นชัดของเป็นกลุ่มเรือนไทย-ยวนคูบัว

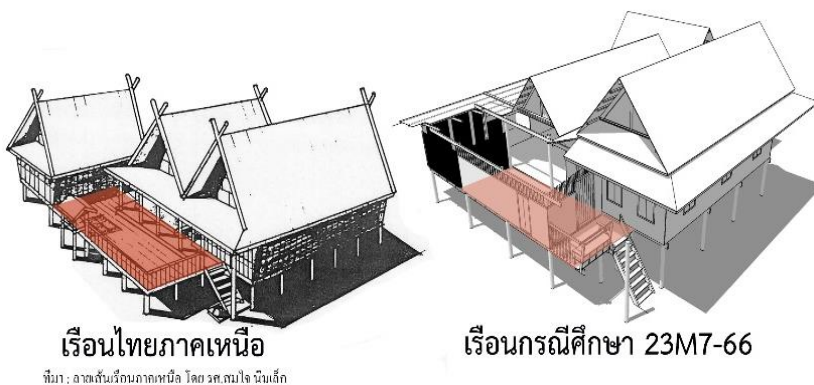
แผนผังพื้นเรือน และการใช้สอยพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม การวางทิศทางเรือน จากการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่น (Panin, 2003) ได้อธิบายว่า “เรือนไทยในแหล่งต่าง ๆ ที่อ่านแล้วนึกภาพออกได้ทันทีว่าเป็นเรือนในท้องถิ่นใด ซึ่งจะเห็นได้ชัดจนว่าลักษณะเด่นที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะเรือนแต่ละถิ่นได้ดี คือ หลังคา” การวางเรือนและการวางหลังคาของเรือนมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ รูปแบบของลักษณะของเรือนในแต่ละชาติพันธุ์ที่มีปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เป็นตัวแปรที่สำคัญ จะเห็นว่าการปลูกเรือนมักจะยึดรูปแบบการวางเรือนที่คล้ายตามกันของเรือนส่วนใหญ่ของพื้นที่ แต่ในทางกลับกัน เรือนกรณีศึกษาที่พบมีการแบ่งลักษณะทางทิศทางของเรือนชัดเจนจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ นั่นคือ ข้อสรุปและประเด็นของปัจจัยของการปลูกเรือนไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยการคัดสรรเรือนกรณีศึกษาแบบปลายเปิดหรือการไม่มีการกำหนดโครงสร้าง (Unstructured open-Ended Interviewer) ในการลงสำรวจภาคสนาม ทำให้พบเรือนกรณีศึกษาที่ต่างกัน คือ “เรือนสองลักษณะที่เจ้าของเรือนเป็นคนละกลุ่มชาติพันธุ์” กล่าวโดย พบว่าเรือนกลุ่มที่ 1 มีลักษณะการปลูกเรือนหันทิศเรือนแบบเหนือใต้ เรือนขวางตะวัน นั้นเจ้าของเรือนแทนตัวเองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวน สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจาก

ภาคเหนือและพบว่าเรือนกลุ่มที่ 2 ปลุกเรือนตามตะวัน หันทิศตะวันออกและตะวันตกนั้น เจ้าของเรือนบอกว่าตัวเองนั้นเป็นคนในพื้นที่ไม่ได้มีเชื้อสายมาจากกลุ่มไท-ยวนในภาคเหนือ บรรพบุรุษนั้นตั้งรกรากอยู่ในแถบนี้มาแต่เก่าก่อนไม่ได้มีการย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ทำให้การสร้างเรือนนั้นจึงมีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อ ตามภาพที่ 3

ตำแหน่งการเข้าถึงการวางเรือนประธานและการต่อขยาย บ้านได้มีส่วนสำคัญสำหรับการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกอาคาร เรือนกรณีศึกษาเป็นกลุ่มเรือนที่มีลักษณะยกได้สูงชัน บ้านได้นั้นจึงเปรียบเสมือนประตูทางเข้าสู่เรือน การเข้าถึงเรือนระเบียงขนาดเล็กทำหน้าที่เป็นพื้นที่คอยเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายใน และบริเวณนี้อาจเรียกว่า “โถงบันได” (Balcony) พื้นที่ระเบียงทางเข้าเรือนนั้นใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ไว้สำหรับพักคอยก่อนเข้าสู่เรือน ดังนั้นเมื่อขึ้นเรือน บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่แรกของเรือนที่จะต้องผ่านหรือเป็นพื้นที่เปลี่ยนผ่านไปภายในเรือน (Transition Space) จึงเปรียบเสมือนโถงตอนรับ จึงมักพบการสร้างที่นั่งไว้สำหรับนั่งพักหรือไว้สำหรับไว้รับแขก

สังเกตว่าการวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนส่วนใหญ่ที่พบมีความคล้ายกันกับการวางทางขึ้นเรือนแบบเรือนทางภาคเหนือที่มีการวางทางขึ้นเรือนทางด้านหน้าจั่วของเรือน และขึ้นสู่บริเวณชานแดดด้านหน้า และชานแดดจะเป็นตัวเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ “เดิน” เรือนกรณีศึกษากลุ่มที่ 1 นั้นมีลักษณะการวางตำแหน่งคล้ายกับเรือนไทยภาคเหนือ เพียงแต่จะมีหลังคาปิดคลุมบริเวณพื้นบริเวณชาน ไม่ได้เป็นชานแดด หรือชานโล่ง ตามภาพที่ 4

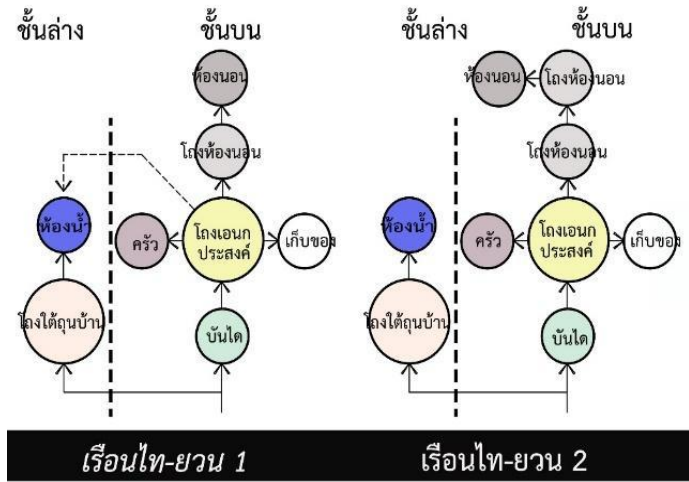

ภาพที่ 4 การเข้าถึงเรือนกรณีศึกษาคลายกับลักษณะเรือนเปรียบเทียบกับภาคเหนือ

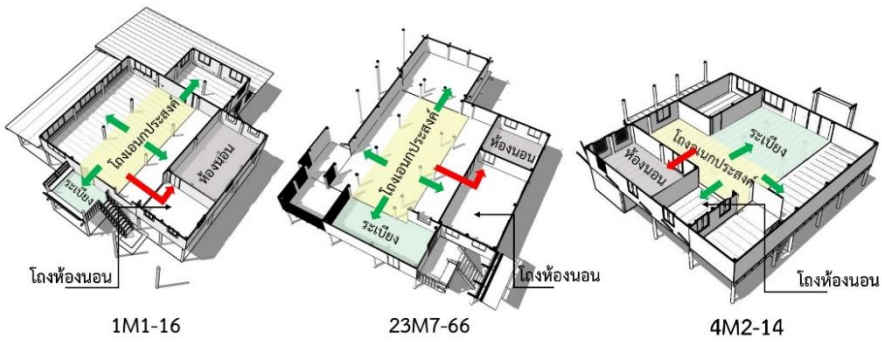
ความสัมพันธ์ของพื้นที่และลำดับการเข้าถึงของพื้นที่ใช้สอย (Function Relationship Diagram) ส่วนใหญ่ มีรูปแบบการเข้าถึงเรือนจากบันไดผ่านเข้าสู่ตัวเรือนโดยมีโถงกลางบ้านขนาดใหญ่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของพื้นที่อื่น ๆ ของตัวเรือน โถงกลางเรือนนี้เปรียบเสมือนตัวเชื่อมของพื้นที่ใช้สอย (Transition space) เรียกอีกอย่างว่า

“โถงอเนกประสงค์” เป็นพื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่สาธารณะของเรือน (Public Zone) จะเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมรวมของคนในเรือนหรือแม้แต่การเป็นพื้นที่สำหรับของแขกผู้มาเยือนจะใช้พื้นที่นี้เป็นส่วนต้อนรับ โถงกลางเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ของห้องครัว ห้องเก็บของ และโถงห้องนอน โดยพื้นที่ส่วนนี้นั้นเรือนกรณีศึกษาจะพบเหมือนกันเกือบทั้งหมด ส่วนในพื้นที่ห้องนอนนั้น (Private Zone) จะเป็นส่วนในสุดหรือสุดท้ายของพื้นที่การเข้าถึง พบการจัดพื้นที่ห้องนอนอยู่ 2 ลักษณะคือ การเข้าสู่พื้นที่ห้องนอนโดยตรงจากโถงอเนกประสงค์ และการเข้าห้องนอนต้องผ่านโถงห้องนอนก่อนถึงจะเข้าสู่ห้องนอนได้ ซึ่งจะมีความต่างกันของการเข้าสู่พื้นที่สุดท้าย ตามภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ผังความสัมพันธ์การใช้พื้นที่ภายในเรือนกรณีศึกษาไทย-ยวน

ภาพที่ 6 พื้นที่โถงกลางเป็นส่วนเชื่อมต่อไปพื้นที่อื่นในเรือน

การวางผังเรือนและกลุ่มเรือน การวางตำแหน่งของพื้นที่ความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมและมีความเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มเรือนในพื้นที่ กรณีศึกษาพบว่าเรือนมักจะกำหนดการวางพื้นที่ส่วนของห้องนอนหรือส่วนที่เป็นเรือนประธาน ไว้เชื่อมต่อกับส่วนโถงกลางเรือน และสิ่งที่พบในทุกเรือนกรณีศึกษาอีกอย่างก็คือ ห้องนอน

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

หรือ “ในเฮือน” ถึงแม้เรือนที่ปลูกใหม่หรือเรือนที่สร้างแบบทรงบังกะโลที่มีการวางผังเรือนแบบใหม่และมีการใช้พื้นที่ในเรือนที่เปลี่ยนไปจากเดิมก็ยังพบว่าเรือนนั้นยังคงกำหนดห้องนอนไว้เสมอ เรือนที่เป็นเรือนใหม่ที่มีอายุการสร้างเรือน 50-80 ปีที่เป็นเรือนหลังคาเรียบแบนหรือ “ทรงบังกะโล” มีหลังคาของเรือนเพียง 1 ชุด ไม่ได้ปลูกเรือนแบบ 2 จั่วหรือ 3 จั่ว (2 จั่วหมายถึง หลังคา 2 หลัง ลักษณะการปลูกเรือนที่มีลักษณะที่ประกอบด้วยเรือนมีหลังคา 2 หลังเราเรียกว่าเรือนสองหลังร่วมพื้น และเรือนที่ประกอบด้วยหลังคา 3 หลังใน 1 เรือนเรียกว่าเรือนสามหลังร่วมพื้น) ซึ่งไม่มีรูปแบบการวางเรือนและการก่อสร้างเรือนเป็นแบบเก่า แต่ยังคงมีการพบเห็น ห้องนอน (ในเฮือน) ไว้ภายในเรือนด้วย การกำหนดผังเรือนนั้นจะสอดคล้องกับการกำหนดทิศหัวนอน และทิศของเสาเอกของเรือนที่จะกำหนดไว้ทางด้านทิศตะวันออกที่ถือว่าเป็นทิศมงคล

รูปทรงทางสถาปัตยกรรม ลักษณะเรือนมีลักษณะคล้ายกับบ้านเรือนไทยในแถบที่ราบลุ่มภาคกลางทั่วไป คือเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง 1.80 - 2.00 เมตร บริเวณพื้นที่ด้านล่างใช้เป็นที่พักของข้าง ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ นั่งเล่น มีการกั้นพื้นที่ทำเป็นห้องใช้อยู่อาศัยอย่างถาวรในบางเรือน ชั้นบนเรือนเป็นพื้นที่โล่งตรงกลาง และมีเรือนประธานที่ประกอบไปด้วยห้องนอนและโถงหน้าห้องนอนเป็นเรือน 3 ช่วงเสาหรือ 3 ห้อง เรือนในพื้นที่กรณีศึกษาคว่ำ ส่วนใหญ่นำลักษณะเรือนไทยภาคกลางมาเป็นต้นแบบในการปลูกเรือน ที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือ การปลูกเรือนแบบ 3 ห้อง การใช้ส่วนตัวเรือนที่เป็นตัวเรือนผนังฝาปะกน หน้าต่างแบบเรือนภาคกลาง และ การใช้ทรงหลังคาแบบจอมแหและยังพบการผสมรูปแบบของตัวเรือนแบบอื่นเข้าไปด้วยมิได้สร้างเรือนตามรูปลักษณะเรือนไทยภาคกลางทั้งหมด จะสังเกตเห็นว่าในส่วนตัวผนังเรือนจะมีการใช้ระเบียบวิธีของเรือนไทยภาคกลางเฉพาะส่วนเรือนประธาน ในส่วนเรือนรองหรือเรือนต่อขยายจะทำผนังไม้แบบตีฝาซ้อนเกล็ดแบบมีโครงคร่าวไม้เสริม และลดรายละเอียดของความสวยงามของเรือนลง จะเน้นในส่วนเรือนประธานที่จะดูมีความเด่นชัดและสวยงามของรูปแบบและวัสดุ รูปทรงของหลังคาเรือนมีการลดทอนรายละเอียดไม่นำรูปทรงไทยภาคกลางมาใช้ทั้งหมด ขนาดของหน้าจั่วเรือนจะมีขนาดไม่เท่ากันของหน้าจั่วเรือน โดยเรือนประธานนั้นจะมีขนาดใหญ่กว่าหน้าจั่วเรือนขยายและจะทำหน้าจั่วแบบทรงยอดแหลมเพียง 2 หน้าจั่วเท่านั้น ถ้ามีหน้าจั่วที่ 3 จะทำเป็นหลังคาแบบทรงเรียบแบน

โครงสร้างและวัสดุในการก่อสร้าง เสา ส่วนใหญ่จะเป็นเสาไม้เนื้อแข็งโดยถูกนำมาใช้เป็นโครงสร้างหลักของตัวเรือนในส่วนเรือนประธาน และนำไม้เสาเนื้อแข็งขนาดเล็กมาทำในส่วนเรือนส่วนต่อขยายหรือส่วนต่อเติมออกไป เสาเรือนจะนำเสากลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25-30 เซนติเมตร เป็นเสากลมเนื้อดี ถือว่าเป็นเสาที่ดูสวยงามและมีคุณภาพที่สุดของเรือนจะถูกใช้นำมาเป็นเสาหลักของเรือนประธาน โดยเฉพาะเสาที่ถูกนำมาเป็นเสาเอกนั้น จะดูเด่นสง่าและมีความสวยงามเหมาะกับการเป็นเสาประธานของเรือน โดยความเชื่อในการเลือกเสาเรือนนั้น เรือนภาคกลางจะใช้เสาและรอดใช้ไม้เนื้อแข็ง ซึ่งมีเนื้อไม้บริสุทธิ์ ไม่มีรู ไม่มีตำ ถึงแม้ว่าการใช้เสาเรือนจะเลือกเสาเรือนที่สวยงามมาใช้ปลูกเรือนหลัก ในส่วนของเรือนต่อขยายนั้นเสาเรือนไม่มีความสวยงามหรือเลือก

เสาที่มีขนาดเล็กลง ความสวยงามของเสาน้อยลงกว่าเสาหลัก หรือแม้กระทั่งเสาในส่วนของเรือนครัวหรือส่วนต่อขยายที่ไม่สำคัญเช่นเรือนครัว หรือส่วนเก็บของจะเลือกการใช้ไม้เสาที่มีลักษณะคงจะไม่สวยงาม โครงสร้างคานเป็นระบบแบบเสาและคาน คือ คานรับน้ำหนักจากพื้นแล้วส่งน้ำหนักลงเสาคานของเรือนส่วนใหญ่เป็นระบบเสาคานไม้เป็นโครงสร้างหลักสอดทะลุเสาออกไปเพื่อใช้ช่องรอดเข้าไปในเสาในการยึดและรับน้ำหนัก จากเรียกคานไม้ที่ว่า “ไม้รอด” นิยมทำการในกลุ่มเรือนไม้ ไม่ว่าจะเป็นเรือนไทยภาคกลางหรือเรือนไทยภาคเหนือโดยเรือนภาคเหนือจะเรียกส่วนนี้ว่า “แวง” โดยคานไม้ (รอด,แวง) ทำหน้าที่หลักในการรับโครงสร้างพื้น โดยมีไม้ตั้งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการรับน้ำหนักจากพื้นไม้ ตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ระบบเสาและคาน พื้น ในเรือนกรณีศึกษาส่วนใหญ่

พื้นเรือนประกอบด้วยพื้นเรือนไม้ที่เป็นกลุ่มไม้เนื้อแข็ง การนำไม้มาทำพื้นเรือนจะพบว่ามีวิธีการตัดสรรไม้ที่ดี สวยงามมาใช้ในส่วนของตัวเรือนประธาน และลดความสำคัญลงในส่วนเรือนขยายและเรือนอื่น ๆ การทำพื้นไม้เรือนจะพบไม้ขนาดประมาณ 1”x 6”หรือ 1”x 8”และพบไม้ขนาด 1 ½.”x8 ในเรือน จะวางแนวพื้นไปตามความยาวของเรือนและแนวขวางของเรือนบ้าง ซึ่งการวางพื้นเรือนนั้นจะมีความสัมพันธ์กับโครงสร้าง พื้นเรือนที่วางตามแนวยาวของเรือนนั้นจะพบว่าจะต้องมีการวางคานไม้ (รอด) เสริมในระหว่างแนวเสา แต่ถ้าเรือนนั้นวางพื้นตามแนวขวาง (ด้านแนวจั่วหรือแนวช่อ) โครงสร้างรับพื้นจะต้องมีตงไม้มาเสริมโครงสร้างรับพื้น

ผนัง เรือนในลักษณะแบบผนังเรือนไม้แบบฝาปะกนและผนังไม้ตีฝาไม้ซ้อนเกล็ดในแบบโครงคร่าวรับผนัง เรือนกรณีศึกษาที่พบเป็นเรือนที่มีพื้นฐานจากรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง จะใช้ระบบการใช้ฝาเรือนแบบถอดประกอบ (Prefabrication) แบบเรือนไทยภาคกลาง การนำลักษณะฝาผนังแบบคล้ายเรือนไทยภาคกลางจะใช้ในส่วนเรือนประธานแต่ส่วนเรือนขยายจะใช้ระบบผนังไม้แบบตีฝาซ้อนเกล็ดที่ดูเรียบง่าย ซึ่งหมายถึงการใช้ระบบฝาผนังเรือนแบบผสม

เรือนประธานจะใช้รูปแบบผนังแบบเรือนประเพณีที่มีความสวยงามแบบฝาปะกน และมีฝาแบบลูกฝักใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายกับฝาเรือนไทยภาคกลางแต่ช่องลูกฝักจะใหญ่กว่าฝาผนังปะกน โดยมีความคล้ายกับ “ฝาแป้นกลิ้ง” ในเรือนภาคเหนือ ทำให้ตั้งข้อสังเกตว่าฝาเรือนแบบนี้ น่าจะเป็นฝาเรือนที่ได้รับอิทธิพลจากเรือน

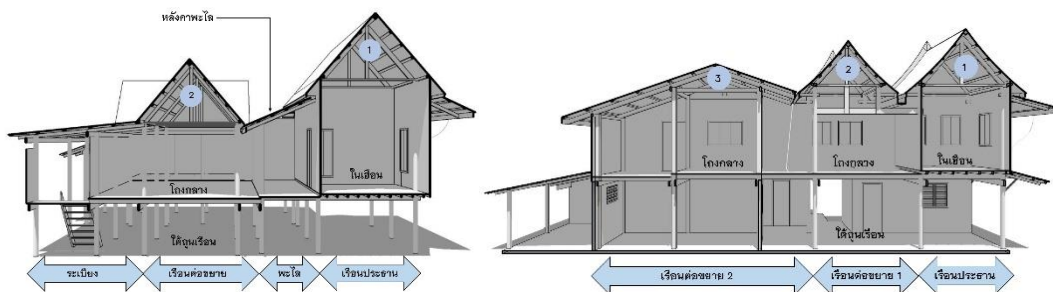

ภาคเหนือหลงเหลือมาอยู่บ้างในเรือนไท-ยวนคูบัว โดยการตั้งข้อสงสัยเพิ่มอีกว่า ฝาเรือนชนิดนี้นั้น อาจจะมีการใช้ทำฝาเรือนของกลุ่มเรือนไท-ยวนในราชบุรีในช่วงแรกที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในราชบุรี และเริ่มมีการทำฝาเรือนแบบใหม่มาทดแทนเมื่อมีการรับเอาการสร้างเรือนแบบเรือนภาคกลางเข้ามามากขึ้น ตามภาพที่ 8 กลาง

ภาพที่ 8 ซ้าย: ฝาปะกนเรือน กลาง: ฝาลูกฝักใหญ่หรือ ฝาแป้นกลั่น ขวา: ฝาปะกนหน้าต่างลูกกรง

โครงสร้างหลังคา ระบบโครงสร้างหลังคาในกลุ่มเรือนกรณีศึกษาพบว่าโครงสร้างหลังคาจะมีระเบียบวิธีการก่อสร้างคล้ายกับโครงสร้างเรือนไทยภาคกลางคือ หลังคาทรงยกสูง ประกอบแปหัวเสา ชื่อ จันทันแบบแอ่นโค้ง แป ออกไก่ และระแนงในส่วนหลังคาของเรือนประธาน ส่วนในเรือนขยายนั้นพบว่าจะมีรูปแบบที่เรียบง่ายขึ้นเป็นโครงสร้างแบบคาน ชื่อ จันทันที่เรียบตรง ออกไก่ไม้และมุงหลังคาแบบเรียบง่ายความลาดเอียงจะเรียบแบบกว่าเรือนประธาน

ภาพที่ 9 ซ้าย: รูปตัดเรือนแบบ 2 จั่วร่วมพื้น ขวา: รูปตัดเรือนแบบ 3 จั่วร่วมพื้น

จากรูปแบบโครงสร้างหลังคาจะพบว่านิยมทำกัน 2 ลักษณะคือ 1 การใช้เรือนแบบ 2 จั่ว อาจเรียกว่า “เรือนสองจั่วร่วมพื้น” ตามลักษณะการเรียกเรือนของเรือนไทยภาคเหนือ หลังคาทั้ง 2 จั่วนี้มีหลังคาที่เชื่อมต่อกันด้วยหลังคาอีก 1 ชุด เรียกว่า หลังคาพะไล ซึ่งทำให้เกิดพื้นที่ระหว่างหลังคา 2 จั่วนี้ หลังคาพะไลจะทำหน้าที่ปกคลุมพื้นบริเวณโถงก่อนเข้าสู่ตัวห้องนอน ซึ่งโครงสร้างลักษณะนี้จะทำให้เกิดรางน้ำตรงกลาง 1จุด โดยรูปแบบนี้จะทำให้ตัวหลังคาของเรือนประธานและเรือนขยายไม่ได้ชิดติดกัน ตามภาพที่ 9 ซ้าย

โครงสร้างหลังคาลักษณะที่ 2 ของเรือนที่นิยมทำคือ มีลักษณะของหลังคาแบบ 3 จั่ว หรือเรือนทางภาคเหนือเรียกว่า “เรือนสามจั่วร่วมพื้น” โดยหลังคาเรือนประธานยังคงมีลักษณะคล้ายรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง เชื่อมต่อโครงสร้างกับหลังคาส่วนต่อขยายตรงกลางด้วยโครงสร้างแบบไม้ใช้เสารับน้ำหนักจากช่อตามระบบปกติของโครงสร้าง โดยใช้โครงสร้างช่อวางพาดยาวไปถึงเสาอีกด้านเราเรียกช่อตัวนี้ว่า “ช่อตัด” หรือ “ช่อคัด” ตามภาพที่ 10 ด้วยการใช้อช่อที่ยาวจึงทำให้ไม่ต้องมีเสาโผล่ขึ้นมาเกิดขวางทำให้เกิดพื้นที่ว่างหน้าห้องนอน ในส่วนเรือนต่อขยายจั่วที่ 3 นั้นคล้ายกับเรือนต่อขยายในเรือนแบบ 2 จั่ว ระบบโครงสร้างจะมีความเรียบง่ายและทำให้มีความลาดเอียงน้อยลง โดยลักษณะแบบ 3 จั่วนี้จะทำให้เกิดรางน้ำกลางเรือนถึง 2 ตำแหน่ง ตามภาพที่ 9 ขวา

โครงสร้างแบบที่มีช่อคัดนั้น ในกรณีเรือนภาคเหนือ ซึ่งเป็นเรือนเปรียบเทียบ จะมีพบในเรือนภาคเหนืออยู่บ้าง โดยช่อคัด จะถูกเรียกว่า “ช่อกว้าน” ซึ่งในเรือนภาคเหนือจะมีเสาสั้นวางตั้งบนช่อกว้านเรียกเสานี้ว่า “เสาปีก” (เสาตุ๊กตา) โดยเป็นระบบโครงสร้างหลังคาจะคล้ายกับเรือนภาคกลาง แต่ส่วนใหญ่ช่อคัดโครงสร้างนี้จะใช้ในบริเวณ “เดิน” ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งของเรือนแต่จะไม่ค่อยพบการในส่วนของตัวเรือนเพราะเรือนภาคเหนือนั้นเป็นเรือน 2 จั่วและแบ่งเรือนออกเป็น 2 เรือนตามหลังคาและมีรางน้ำตรงกลาง (ฮ่อมรินในภาษาเหนือ) ซึ่งบริเวณนี้มักจะเป็นทางเดินกลางของเรือนที่เดินจากด้านหน้าเรือนไปด้านหลังเรือนจึงมีเสาขึ้นมารับโครงสร้างหลังคาได้

ภาพที่ 10 ซ้าย: โครงสร้างหลังคาเรือนกรณีศึกษา ขวา: รูปแบบหน้าจั่วหลังคาเรือนกรณีศึกษา

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

โครงสร้างหลังคาส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของหลังคานั้นก็คือ บริเวณหน้าจั่วหลังคา ที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของเรือนได้ในหลายรูปแบบ หน้าจั่วเรือนมีความสำคัญต่อการปลูกเรือน ในกลุ่มเรือนกรณีศึกษาพบลักษณะของหน้าจั่วที่นิยมทำกันอยู่ 5 รูปแบบ ตามภาพที่ 10 ขวา

หน้าจั่วเรือนตามภาพที่ 10 ขวา บริเวณจั่วเรือนมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปโดยสันนิษฐานว่าการเลือกรูปแบบหน้าจั่วเรือนเกิดจากความนิยมในช่วงเวลานั้นและอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ความถนัดและความชำนาญของช่างผู้ปรุงเรือนและความชอบของเจ้าของเรือน การปรุงเรือนความหมาย ณ. ที่นี้หมายถึง การปลูกเรือนหรือการสร้างเรือน แต่จากการสำรวจเรือนกรณีศึกษาส่วนใหญ่ นั้น เรือนจะพบการใช้หน้าจั่วแบบที่ 4 ในภาพที่ 10 ขวา คือ แบบฝาไม้ตีซ้อนเกล็ดและมีโครงไม้ขนาดเล็กหนุนด้านหลังอยู่ในเรือนหลายหลังที่อยู่ในกลุ่มเรือนที่ 1 (กลุ่มเรือนวางขวางตะวัน) มากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบหน้าจั่วแบบนี้ นั้นเป็นที่นิยมของการปลูกเรือนในแถบพื้นที่นี้ในกลุ่มเรือนลักษณะวางขวางตะวัน ถึงแม้ว่าจะพบการใช้หน้าจั่วในแบบที่ 4 จำนวนมากก็ตาม ก็ยังพบหน้าจั่วลักษณะแบบจั่วพรหม 4 ชั้น ในเรือนที่วางขวางตะวันเช่นเดียวกัน

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับตัวเรือนที่อยู่อาศัย พบว่าความนิยมของการวางเสาเรือนหรืออาจใช้คำว่า ความเชื่อของเสาเรือนนั้นมีลักษณะคล้ายกันของเรือนในพื้นที่ภาคกลางส่วนใหญ่ ในการอธิบายนี้ไม่ได้กล่าวถึงเรือนทั้งหมดในพื้นที่กรณีศึกษาทั้งหมด แต่ตั้งกรอบการอธิบายเพียงชุดข้อมูลที่ได้มาในการสำรวจเท่านั้น เสาเอกจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออก โดยเป็นเสาต้นเรือนหัวมุมของเรือนเป็นส่วนใหญ่ การให้ความสำคัญกับเสาเอกนั้นจึงพบการวางสิ่งของเครื่องรางของขลังต่างๆ ไว้กับเสาเอก โดยอาจเป็นผ้ายันต์หรือการผูกผ้าสีไว้บริเวณเสาเอก เพื่อแสดงถึงสัญลักษณ์ว่าเสาต้นนั้นเป็นเสาที่มีความสำคัญของเรือน มีผ้ายันต์วางไว้บนหัวเสาของเรือน บางเรือนพบว่ามีการนำผ้ายันต์วางไว้บนหัวเสาเกือบทุกหัวเสาของเรือน หิ้งพระวางไว้ในส่วนของเรือนในชั้นบนของเรือน จะวางตำแหน่งหิ้งพระไว้ในส่วนของเรือนประธานเป็นหลัก การวางตำแหน่งของหิ้งพระมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของเสาเอกของเรือน

ชาวไท-ยวนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การวางหิ้งพระนั้นจึงมักจะวางในตำแหน่งทิศสำคัญหรือทิศที่เป็นศิริมงคล ซึ่งมีความใกล้เคียงกับทิศของเสาเอกที่จะวางในตำแหน่งทิศมงคลเช่นเดียวกัน จึงทำให้ตำแหน่งของหิ้งพระมักจะอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกับเสาเอกของเรือน หิ้งพระนั้นจะวางหันหน้าไปทางทิศตะวันออก อยู่ใกล้กับเสาเอกของเรือน และมีการติดรูปบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่เป็นศิริมงคลของเรือน การวางหิ้งพระในตำแหน่งเดียวกับพื้นที่บูชาบรรพบุรุษและตำแหน่งเสาเอกจึงเป็นการตั้งใจของเจ้าของเรือนที่จะกำหนดไว้ในพื้นที่เดียวกัน และกำหนดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเรือน

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

ภาพที่ 12 ลักษณะอัตลักษณ์เรือนไท-ยวนคูบัว

สรุปและอภิปรายผล

การยอมรับกันของผู้คนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมของตัวเองต่างมีการยอมรับซึ่งกันและกันมีความเป็น “พหุวัฒนธรรม” (Cultural Pluralism) ไม่พยายามที่จะครอบงำซึ่งกันและกันนี้อาจเป็นสาเหตุว่าทำไมพื้นที่แถบนี้จึงเต็มไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย และสามารถที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้กันอย่างยาวนาน การตั้งเรือนและปลูกเรือนมีการหิบบั้ม ผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่เดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยสามารถอธิบายได้ใน 2 ระดับคือ ระดับชุมชนและระดับเรือนพักอาศัย

ระดับชุมชน ชุมชนคูบัวราชบุรี มีการผสมผสานวัฒนธรรมในคติความเชื่อในระดับภายในเรือนไปจนถึงระดับชุมชน ในระดับเรือนมีการตั้งหิ้งพระสำหรับการเคารพบูชาเพื่อเป็นศูนย์กลางของจิตใจของผู้อาศัยในเรือนตามแนวทางพุทธศาสนา และระดับชุมชนมีการเคารพ ศาลปู่ยา ซึ่งเสมือนความเชื่อว่าสิ่งนี้จะคอยปกป้องคนในชุมชนให้แคล้วคลาดจากสิ่งชั่วร้ายที่มองไม่เห็น ส่วนในเมืองนั้นพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บ้านคูเมืองที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทย-ยวนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง คือ พระพุทธรูปประจำเมือง

ระดับเรือน อัตลักษณ์เรือนไท-ยวนคูบัวถูกแสดงออกให้เห็นเด่นชัดอยู่ 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 ชาวไท-ยวนแสดงออกถึงพื้นที่นี้ผ่านทาง “ห้องนอน” หรือที่เรียกว่า “ในเฮือน” ในเรือนประธาน คนไท-ยวนนั้นปรับตัวเอง ยอมรับเอาวัฒนธรรมนั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเองอย่างเปิดเผย ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นจากการรูปแบบผังเรือนกรณีศึกษาปรากฏด้วยห้องนอน หรือ “ในเฮือน” ทุกหลังคาเรือน ไม่เว้นแม้แต่เรือนที่ถูกปลูกขึ้นมาใหม่ในช่วงหลังก็ยังปรากฏการวางห้องนอนที่มีลักษณะเดียวกันเสมอ แต่การพบ

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

ห้องนอนตามที่กล่าวมานั้นถูกกำหนดขึ้นภายใต้บริบทการวางเรือนหรือทิศทางเรือนที่แตกต่างกับเรือนของเจ้าของพื้นที่เดิมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ แม้ว่าจะมีห้องนอนตามที่พบแต่กลับพบว่าการวางเรือนนั้นผิดไปจากการวางเรือนของคนในพื้นที่คือ “การวางเรือนขวางตะวัน” ไม่ได้วางเรือนตามกลุ่มคนเดิมในพื้นที่ที่วางเรือนตามตะวัน การวางเรือนแบบนี้สอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมแบบเรือนชาวภาคเหนือแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันของเรือนที่ใช้รูปแบบ 2 ลักษณะมาผสมกัน การกำหนดห้องนอนในแบบภาคกลาง และวางเรือนแบบภาคเหนือ

ประเด็นที่ 2 รูปแบบเรือนเรือนไท-ยวนคูบัวนำรูปแบบเรือนภาคกลางมาเป็นต้นแบบในการสร้างอัตลักษณ์ของตัวเอง ด้วยการนำรูปทรงเรือนไทยภาคกลางมาใช้ในการปลูกเรือน มีการดัดแปลงและนำเอารูปแบบของการปลูกเรือนของเรือนภาคเหนือที่เป็นพื้นฐานหลักของตนเองมาผสมกันจนสามารถสร้างเอกลักษณ์ได้อย่างลงตัว

รูปทรงตัวเรือนพบว่าการสร้างสัดส่วนของตัวเรือนจะคล้ายกับเรือนภาคกลางแต่ชาวไท-ยวนคูบัว ลดสัดส่วนความสูงของตัวเรือนไม่สูงชะลูดแบบเรือนภาคกลาง รูปทรงหลังคาไม่สูงชะลูด เรียบและดูคล้ายกับเรือนภาคเหนือ การสร้างรูปทรงหลังคาแบบ 2 จั่วหรือ 3 จั่วตามรูปแบบสมัยนิยมและการสร้างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไม่แยกเรือนออกเป็นหลังและมีชานเชื่อมเหมือนเรือนภาคกลาง มีชายคายื่นคลุมด้านข้างบังแดดบังฝน และใช้หลังคาลาดเอียงคลุมพื้นที่ชานและพื้นที่ใช้สอย

จากข้อสรุปของงานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปรับตัวของชาวไท-ยวนคูบัวราชบุรี ด้วยวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรต่าง ๆ ร่วมกันของคนในพื้นที่ จึงเป็นสิ่งทีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้ความสำคัญและปรับตัวเองเข้าหา “ความปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม” ให้สอดคล้องกัน และไม่ก่อให้เกิดขัดแย้งกันลดความเป็นตัวตนเองลงและปรับตัวเอง การอยู่โดยวิถีชีวิตแบบวิถีลักษณะทางชาติพันธุ์ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการบูรณาการทางวัฒนธรรมแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ชาวไท-ยวนคูบัวใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่อย่างกลมกลืน และพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ ที่จะร่วมกันพัฒนาพื้นที่ไปสู่ความเจริญและสร้างอัตลักษณ์ที่สำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในราชบุรี ถึงแม้จะไม่ใช่วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. ประเด็นข้อมูลภาคสนาม จากอุปสรรคในงานวิจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะพบว่าประเด็นเรื่องข้อมูลในพื้นที่ค่อนข้างเป็นประเด็นปัญหาหลักของงานวิจัย ด้วยวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นสำคัญ การได้มาซึ่งข้อมูลในภาคสนามนั้นจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อผลของงานวิจัย ประกอบกับระยะเวลาในงานวิจัยมีจำกัดทำให้การวิเคราะห์ผลวิจัยไม่มีความกระจ่างชัดนัก ภายใต้ข้อจำกัดนี้ เมื่อสถานการณ์

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

ของสังคมและโรคระบาดกลับสู่สภาวะปกติ การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมได้ ประเด็นความน่าสนใจของเรือนไท-ยวน ในหลายแง่มุมยังคงน่าสนใจและนำไปสู่การต่อยอดงานวิจัยอื่นอีกต่อไป

2. ประเด็นของวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้วยข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นยังคงมีข้อมูลอย่างจำกัด การพบข้อมูลรายล้อมของเรื่องราวทั้งด้านวัฒนธรรม งานศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมนั้นถูกอธิบายในเชิงวิชาการอย่างจำกัด ทำให้การอภิปรายผลงานวิจัยถูกจำกัดในวงแคบ การทำงานสืบค้นข้อมูลและการสร้างความเคลื่อนไหวของพื้นที่ให้ได้รับความสนใจและขยายวงของงานวิจัยไปในหลากหลายสาขาจะก่อให้เกิดการสนับสนุนซึ่งข้อมูลและนำไปสู่การทำงานวิจัยในหลายๆ ศาสตร์หรือการเผยแพร่ข้อมูลไปในวงกว้าง

3. ประเด็นการศึกษาและการทำงานเชิงพื้นที่ ด้วยไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรีมีอยู่ในหลายพื้นที่ ในการทำงานวิจัยนี้เพียงเลือกตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเท่านั้น ในพื้นที่อื่นใกล้เคียงกันยังคงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการทำการสำรวจ ด้วยงานวิจัยมีข้อจำกัดของระยะเวลาและการสรุปผลตามข้อกำหนด จึงทำให้งานวิจัยจะต้องมีการสิ้นสุดของโครงการ การทำงานในพื้นที่ต่อเนื่องควรถูกหยิบยกขึ้นมาและสนับสนุนทำงานต่อในครั้งต่อไป

References

- Athikhomnantha, P. (1988). *Social and cultural changes*. Bangkok: Chuan printing (In Thai).
- Chotisurat, S. (2018). *Tai yuan people*. Bangkok: Sophong printing (In Thai).
- Kirdsiri, K. (2008). *Community and culture*. Bangkok: Usakene (In Thai).
- Panin, O. (2003). *Folk wisdom in Thai Puan vernacular houses in Thailand: the introduction of new vernacular architecture based on local wisdom and technology*. Bangkok: J print Thaprachantha (In Thai).
- Panin, O. (2017). *On vernacular houses and traditional way of living of Tai, Southeast Asian people*. Silpakorn University.

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๕

Volume 16 Number 1 (January-June) 2022